Wrzesień w NIST: konferencje, raporty, szkolenia

Od wielozadaniowości po specjalizację: Nowy raport SAM-SON

Wraz z początkiem miesiąca opublikowaliśmy raport „O specjalizacji i hierarchii w codziennej pracy urzędników” (autorstwa dr Anny Dąbrowskiej i prof. Pawła Swianiewicza), oparty na badaniach SAM-SON. Analiza ponad 11 tys. urzędników z 1179 JST pokazuje wyraźne różnice w organizacji pracy w zależności od wielkości samorządu. Jak wynika z niego małe samorządy to domena wielozadaniowości i bliskiego kontaktu z wójtem (70% pracowników rozmawia z nim kilka razy w tygodniu), z kolei w dużych miastach dominuje specjalizacja i rozbudowana hierarchia (blisko 80% pracowników nie rozmawiało osobiście z prezydentem przez ostatni rok). Wielkość samorządu zmienia więc nie tylko to, czym zajmuje się urzędnik, ale również jak blisko jest osób podejmujących najważniejsze decyzje.

NIST na europejskich konferencjach

Wrzesień był także miesiącem aktywnego udziału przedstawicieli Instytutu w konferencjach w kraju i za granicą.

- W czasie Szkoły Letniej organizowanej co roku przez European Urban Research Association i grupę samorządową w ramach European Consortium for Political Research, która w tym roku gościła w Zagrzebiu, dyrektor NIST, prof. Paweł Swianiewicz, mówił o przyczynach i możliwych skutkach łączenia gmin w Europie. Zwrócił on m.in. uwagę, że choć reformy te budzą duże emocje polityczne, rzadko przynoszą oczekiwane oszczędności administracyjne i wiążą się z ryzykiem dla lokalnej demokracji.
- Przedstawiciele NIST - prof. Paweł Swianiewicz, dr Julita Łukomska i dr Anna Dąbrowska uczestniczyli również w konferencji CEE-Loc w Skopje, prezentując referaty m.in. na temat kosztów świadczenia usług w formie spółek komunalnych w gospodarce wodnej oraz odporności klimatycznej gmin. Udział w tegorocznej edycji ma dla nas szczególny wymiar symboliczny – pierwszą edycję tego wydarzenia zainaugurował we Wrocławiu dokładnie cztery lata temu prof. Paweł Swianiewicz.
- Prof. Swianiewicz wziął też udział w konferencji OECD-Sigma i NALAS (Network of Associations of Local Authorities of South-

Eastern Europe) w Tiranie. W prezentacji poprzedzającej dyskusję, w której skoncentrował się na dwóch zagadnieniach:

(1) Najnowszych wynikach pomiaru indeksu autonomii lokalnej (Local Autonomy Index) w krajach Bałkanów Zachodnich na tle sytuacji w innych krajach europejskich

(2) Danych ilustrujących niedostateczną efektywność systemu wyrównawczego w krajach Bałkanów Zachodnich wraz z próbą wyjaśnienia przyczyn tej sytuacji.

Dyrektor NIST przedstawił także wyniki badań wskazujące, że decentralizacja sprzyja szeroko rozumianej efektywności systemu politycznego państwa.

Nowe spojrzenie na rozwój regionów i finanse

Na krajowym podwórku przedstawiciele NIST obecni byli m.in. na Konwencie Marszałków Województw w Płocku, podczas którego zespół Instytutu reprezentowany przez dr Annę Dąbrowską, dr hab. Wojciecha Grabowskiego, prof. UŁ, dr Tomasza Grzyba oraz dr Annę Kurniewicz, zaprezentował autorską metodę identyfikacji zróżnicowań między- i wewnątrzregionalnych w Polsce. Jak zauważyli eksperci NIST samo zróżnicowanie PKB per capita to dziś za mało. Nie oddaje ono w pełni realnych różnic rozwojowych ani procesów zachodzących wewnątrz regionów (takich jak depopulacja, presja suburbanizacyjna czy nierówna dostępność do usług publicznych). Podczas wystąpienia eksperci zaprezentowali przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju w pięciu kluczowych obszarach tematycznych:

- Trendy demograficzne
- Nierówności społeczne (zarobki, edukacja, bezrobocie)
- Potencjał rozwojowy (zamożność, wydajność pracy)
- Zagrożenia środowiskowe i efektywność energetyczna
- Dostępność i jakość usług publicznych (w tym wykluczenie transportowe)

Zespół NIST przedstawił również syntetyczny wskaźnik rozwoju, stanowiący połączenie wszystkich tych wymiarów, zwracając uwagę na to, że wnioski z dotychczasowych prac wyznaczają kierunek dalszych działań.

Z kolei dr Julita Łukomska wzięła udział w Podkarpackiej Konferencji Samorządów w Arłamowie. W swoim wystąpieniu „Reforma dochodów samorządowych – co zmieniła i co jeszcze warto zmienić?" przedstawiła najważniejsze zmiany w systemie dochodów JST oraz wskazała obszary, które wymagają dalszej refleksji i korekt.

Różnice w nadzorze wojewodów

Ciekawe wnioski przyniosło też posiedzenie Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego. Dr Bartosz Wilk przedstawił raport NIST dotyczący nadzoru wojewodów nad samorządami w 2025 roku. Analiza wykazała spore różnice pomiędzy województwami – np. w liczbie rozstrzygnięć nadzorczych czy stosowaniu tzw. pouczeń („wytyków") – które wskazują na zróżnicowanie praktyk stosowanych w poszczególnych urzędach wojewódzkich.

Szkolenia realizowane przez NIST

We wrześniu 2026 r. NIST zorganizował 6 szkoleń online dla przedstawicieli JST, radnych i sołtysów, w których uczestniczyło łącznie 988 osób z 464 JST ze wszystkich województw.

Tematyka spotkań obejmowała fundusz sołecki, funkcjonowanie Komisji Rewizyjnej, dostęp radnego do informacji publicznej oraz wdrażanie i zarządzanie cyberbezpieczeństwem w JST w związku z nowelizacją ustawy o KSC.